

8 Οκτωβρίου, 1993

[ΚΟΥΡΡΗΣ, ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ, ΑΡΤΕΜΗΣ, Δ/στές]

HOLIDAY TOURS LTD.,

Εφεσεσίοντες,

v.

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α.-ΚΟΥΤΑ ΚΑΙ ΑΛΛΗΣ,

Εφεσιβλήτων.

(Πολιτική Έφεση Αρ. 8058)

-
- Σύμβαση — Όροι σύμβασης — Για να δεσμεύουν συμβαλλόμενο πρέπει να του κοινοποιηθούν πριν ή κατά τη στιγμή της σύναψης της σύμβασης — Σύμβαση μεταξύ ταξιδιωτικού γραφείου και εκδρομέων για πραγματοποίηση ταξιδιού αναψυχής στο εξωτερικό — Τυπωμένοι όροι στις τελευταίες σελίδες του σχετικού καταλόγου — Κατά πόσο είχαν κοινοποιηθεί στους εκδρομείς πριν ή κατά την στιγμή της σύναψης της σύμβασης. 5
- Παράβαση σύμβασης — Το Δικαστήριο περιορίζεται στην διαπίστωση της παράβασης και δεν εξετάζει τους λόγους αυτής, εκτός αν αυτή έχει προκληθεί από οποιοδήποτε εξωγενή παράγοντα που ματαιώνει την σύμβαση — Δεν τίθεται θέμα αμέλειας σε περιπτώσεις παράβασης συμβατικών υποχρεώσεων. 10
- Εφετείο — Εξουσίες του Εφετείου — Σε περιπτώσεις όπου το συμφέρον της δικαιოსύνης το απαιτεί και είναι απαραίτητη η επέμβαση του Εφετείου για την εξέταση της έφεσης, το Εφετείο έχει δικαίωμα να επέμβει σε σημείο της πρωτόδικης απόφασης που δεν προσβλήθηκε είτε με την έφεση είτε με αντέφεση — Δ.35, θ.8 των Θεσμών Πολιτικής Δικονομίας. 15
- Αντιπροσωπεία — Η ύπαρξη αντιπροσωπείας δεν αποκλείει την προσωπική ευθύνη του αντιπροσώπου — Εξαρτάται από την φύση και ερμηνεία της σύμβασης και από τα περιστατικά της υπόθεσης. 20

Το καλοκαίρι του 1987 οι εφεσίβλητοι αποφάσισαν να συμμετάσχουν σε εκδρομή που οργάνωσε η εφεσεσίονσα στην Αυστρία και Ουγγαρία. Στη σελίδα 11 του καταλόγου εκδρομών περιγραφόταν η συγκεκριμένη εκδρομή και αναφερόταν ως πρώτη ημέρα η μετάβαση αε- 25

ροπορικώς από την Λάρνακα στην Αθήνα, όπου από την δεύτερη ημέρα και μετέπειτα οι εκδρομείς θα μεταφέρονταν με πούλμαν από την Αθήνα στην Αυστρία-Ουγγαρία. Στη σελίδα 23 του καταλόγου προς το τέλος του, υπήρχαν τυπωμένοι γενικοί όροι συμμετοχής. Στους όρους αυτους αναγραφόταν, ότι η εφεσείουσα ενεργούσε σαν "μεσάζων" μεταξύ των εκδρομικών και όλων εκείνων, τις υπηρεσίες των οποίων χρησιμοποιούσε η εφεσείουσα για την πραγματοποίηση των προγραμματίων της, δηλαδή εταιρείες μεταφορών, τουριστικά γραφεία, ξενοδοχεία κλπ. Περαιτέρω αναφερόταν ότι η εφεσείουσα δεν είχε ευθύνη για τις πράξεις των εν λόγω προσώπων. Οι εφειβλῆτοι, αφού εξόφλησαν τις υποχρεώσεις τους προς την εφεσείουσα, παρουσιάστηκαν κατά την ορισμένη ημερομηνία στο αεροδρόμιο Λάρνακας για να αναχωρήσουν με πτήση της Ολυμπιακής Αεροπορίας για την Αθήνα. Στο αεροδρόμιο δεν υπήρχε οποιοσδήποτε εκπρόσωπος της εφεσείουσας. Λόγω υπερκράτησης θέσεων το αεροπλάνο της Ολυμπιακής ήταν υπερπλήρες και δεν κατέστη δυνατή η αναχώρηση των εφειβλῆτων, οι οποίοι επέστρεψαν άπρακτοι στη Λευκωσία. Παρά τις προσπάθειες της εφεσείουσας δεν κατορθώθηκε η εξεύρεση άλλης εκδρομής και έτσι η εφεσείουσα επέστρεψε στους εφειβλῆτους τα χρήματα που είχαν καταβάλει. Οι εφειβλῆτοι, θεωρώντας ότι δεν είχαν ικανοποιηθεί με την επιστροφή των χρημάτων κίνησαν αγωγή, αξιώνοντας αποζημιώσεις για παράβαση σύμβασης.

Ενώπιον του πρωτόδικου Δικαστηρίου η υπεράσπιση της εφεσείουσας συνίστατο στο ότι, i) με τους όρους συμμετοχής της σελίδας 23 του καταλόγου εκδρομών η εφεσείουσα δεν είχε ευθύνη για τις πράξεις ή παραλήψεις των άλλων συντελεστών της εκδρομής, ii) η εφεσείουσα ενεργούσε σαν αντιπρόσωπος των συντελεστών της εκδρομής και επομένως δεν είχε προσωπική ευθύνη και iii) η εκδρομή ξεκινούσε από την Αθήνα και η ευθύνη για μετάβαση στην Αθήνα, όπου θα συγκεντρώνονταν οι εκδρομείς, βάρυνε αποκλειστικά αυτούς. Ένα από τα ευρήματα, του πρωτόδικου Δικαστηρίου ήταν ότι οι εφειβλῆτοι είχαν διαβάσει ολόκληρο τον κατάλογο εκδρομών. Το εύρημα αυτό δεν στηριζόταν σε οποιαδήποτε μαρτυρία, διότι οι εφειβλῆτοι είχαν κατηγορηματικά αρνηθεί το γεγονός αυτό, η δε εφεσείουσα δεν είχε παρουσιάσει οποιαδήποτε μαρτυρία για το θέμα. Παρά ταύτα το πρωτόδικο Δικαστήριο έκρινε ότι η εφεσείουσα είχε παραβεί την συμφωνία της με τους εφειβλῆτους και επιδίκασε υπέρ τους αποζημίωση £800. Κατ' έφεση, η εφεσείουσα επανάλαβε τους ισχυρισμούς της ενώπιον του πρωτόδικου Δικαστηρίου. Οι εφειβλῆτοι δεν πρόσβαλαν με αντέφεση το εύρημα του πρωτόδικου Δικαστηρίου ότι είχαν διαβάσει ολόκληρο τον κατάλογο εκδρομών.

40 *Αποφασίσθηκε ότι:*

(α) Σε περιπτώσεις όπου το συμφέρον της δικαιοσύνης το απαιτεί και είναι απαραίτητη η επέμβαση του Ανωτάτου Δικαστηρίου για

- την εξέταση μιας έφεσης, το Εφετείο έχει εξουσία να επέμβει σε μέρος της πρωτόδικης απόφασης που δεν προσβάλλεται ούτε με την έφεση ούτε με αντέφεση, όπως ρητά προνοείται στην Δ.35, θ.8 των Θεσμών Πολιτικής Δικονομίας. Στην προκειμένη περίπτωση, το εύρημα του πρωτόδικου Δικαστηρίου ότι οι εφεσίβλητοι είχαν διαβάσει ολόκληρο τον κατάλογο εκδρομών, και κατά συνέπεια και τους όρους συμμετοχής στη σελίδα 23 αυτού, ήταν εντελώς αυθαίρετο, και η περίπτωση ήταν τέτοια που δικαιολογούσε την επέμβαση του Εφετείου για την ανατροπή, του έστω και αν το εύρημα αυτό δεν προσβαλλόταν με την έφεση, ούτε είχε υποβληθεί αντέφεση εναντίον αυτού. 5 10
- (β) Για να θεωρηθεί ότι κάποιος αποδέχεται κάποιους όρους σε μια συμφωνία πρέπει να τους πληροφορηθεί πριν ή κατά την στιγμή της σύναψης της συμφωνίας. Όροι που εισάγονται μετά την σύναψη της συμφωνίας δεν ισχύουν γιατί κανείς δεν μπορεί να συμφωνήσει σε κάτι που δεν γνωρίζει. Στην προκειμένη περίπτωση δεν υπήρχε μαρτυρία ότι οι όροι συμμετοχής είχαν περιέλθει στην γνώση των εφεσιβλήτων πριν ή κατά την σύναψη της συμφωνίας, ούτε ότι είχε δοθεί σ' αυτούς επαρκής ειδοποίηση για την ύπαρξη των όρων αυτών και κατά συνέπεια οι εφεσίβλητοι δεν δεσμεύονταν από αυτούς. 15 20
- (γ) Από το πρόγραμμα της εκδρομής διαφαινόταν καθαρά ότι η μετάβαση από την Λάρνακα στην Αθήνα αποτελούσε μέρος του προσφερόμενου πακέτου και κατά συνέπεια ο ισχυρισμός της εφεσείουσας ότι η εκδρομή άρχιζε από την Αθήνα δεν ευσταθούσε.
- (δ) Η ύπαρξη αντιπροσωπείας δεν αποκλείει την ανάληψη προσωπικής ευθύνης του αντιπροσώπου σε περιπτώσεις όπου η φύση ή η ερμηνεία της σύμβασης ή οι περιστάσεις της σύμβασης καταδεικνύουν από κοινού ανάληψη ευθύνης του αντιπροσώπου με τον αντιπροσωπευόμενο προς το άλλο συμβαλλόμενο μέρος. Η κάθε περίπτωση εξαρτάται από τα δικά της περιστατικά. Στην προκειμένη περίπτωση, και αν ακόμα γινόταν αποδεκτή η θέση ότι η εφεσείουσα ενεργούσε σαν μεσάζων, είχε και παράλληλη ευθύνη με τον αντιπροσωπευόμενο έναντι των εφεσιβλήτων για ενέργειες των αντιπροσωπευόμενων. 25 30
- (ε) Εφόσον η βάση της αγωγής ήταν παράβαση συμφωνίας, το δικαστήριο περιοριζόταν στην διαπίστωση της παράβασης, και όχι στην εξέταση των λόγων για τους οποίους το ένα μέρος είχε παραβεί τις υποχρεώσεις του, εκτός βέβαια εάν η παράβαση είχε προκληθεί από οποιοδήποτε εξωγενή παράγοντα που ματαίωνε την σύμβαση, πράγμα που θα απάλλαττε τα συμβαλλόμενα μέρη από οποιαδήποτε ευθύνη. Στην προκειμένη περίπτωση η εφεσείουσα ευθυνόταν 35 40

για την μη πραγματοποίηση της συγκεκριμένης εκδρομής από τους εφεσίβλητους και ορθά είχε καταδικασθεί να καταβάλει αποζημιώσεις.

5

Η έφεση απορρίφθηκε. Η εφεσίονσα να καταβάλει το 1/2 των εξόδων των εφεσιβλήτων.

Υποθέσεις που αναφέρθηκαν:

Thornton v. Shoe Lane Parking Ltd [1971] 2 Q.B. 163·

Burnett v. Westminster Bank [1966] 1 Q.B. 742·

10

Rutherford v. Rutherford [1922] Ch. 144·

Attorney-General v. Simpson [1901] 2 Ch. 671·

I.B.S. Ltd v. Αρχής Λιμένων Κύπρου (1993) 1 Α.Α.Δ. 331·

White v. Blackmore [1972] 2 Q.B. 651·

Birch v. Thomas [1972] 1 W.L.R. 294·

15

Hollingworth v. Southern Ferries Ltd [1977] 2 Lloyd's Rep. 70·

Teheran Europe Co. Ltd. v. S.T. Belton (Tractors) Ltd [1968] 2 Q.B. 53.

Έφεση.

20

Έφεση από τους εφεσίοντες κατά της απόφασης του Επαρχιακού Δικαστηρίου Λευκωσίας (Μιχαηλίδης, Ανώτ, Ε.Δ.) που δόθηκε 18 Ιανουαρίου, 1990 (Αρ. Αγωγής 10348/87) με την οποία διατάχθηκαν να πληρώσουν στους ενάγοντες το ποσό των £800,- σαν αποζημιώσεις.

Χρ. Κληρίδης, για τους εφεσίοντες.

Α. Τιμόθη (κα) για κ. Α. Παπαφιλίππου, για τους εφεσίβλητους.

25

Cur. adv. vult.

ΚΟΥΡΡΗΣ, Δ.: Την απόφαση του Δικαστηρίου θα δώσει ο αδελφός Δικαστής κ. Γ. Παπαδόπουλος.

ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ, Δ.: Ο εφεσίβλητος 1 και η σύζυγος του εφεσίβλητη υπ' αριθμό 2, ένα ηλικιωμένο ζευγάρι από τη Λευκωσία, απεφάσισαν το καλοκαίρι του 1987 να συμμετάσχουν σε μία ομαδική εκδρομή στο εξωτερικό. Για το σκοπό αυτό αποτάθηκαν στους εφeseίοντες, που διατηρούσαν ταξιδιωτικό γραφείο στη Λευκωσία, οι οποίοι τους προμήθευσαν με ένα κατάλογο διακοπών, που αναφερόταν σε διάφορες οργανωμένες εκδρομές στο εξωτερικό. Από αυτές επέλεξαν την εκδρομή για Ουγγαρία-Αυστρία, η οποία αναφερόταν στη σελίδα 11 του καταλόγου. Εφοδιάστηκαν επίσης με λεπτομέρειες του προγράμματος της εκδρομής, το οποίο εξηγούσε αναλυτικά τις δραστηριότητες που ήταν προγραμματισμένες για κάθε μέρα. Η εκδρομή ήταν δεκαήμερη.

Στις 7 Αυγούστου 1987 οι εφεσίβλητοι, αφού εξόφλησαν τις υποχρεώσεις τους προς τους εφeseίοντες, ανεχώρησαν για το αεροδρόμιο Λάρνακας με σκοπό να επιβιβαστούν σε αεροπλάνο της Ολυμπιακής Αεροπορίας, το οποίο θα τους μετέφερε στην Αθήνα απ' όπου στη συνέχεια θα αναχωρούσαν με πούλμαν για τα Σκόπια, Βουδαπέστη, Βιέννη και τα λοιπά.

Στο αεροδρόμιο Λάρνακας δεν υπήρχε κανένας εκπρόσωπος των εφeseίωντων. Δυστυχώς το αεροπλάνο της Ολυμπιακής ήταν υπερπλήρες (λόγω υπερκράτησης) και για κακή τους τύχη οι εφεσίβλητοι έμειναν πίσω. Προσπάθειες τους να επιβιβαστούν σε αεροπλάνο άλλης αερογραμμής απέβηκαν άκαρπες και έτσι επέστρεψαν πίσω στη Λευκωσία απογοητευμένοι και ταλαιπωρημένοι. Οι ελπίδες για ένα ωραίο ταξίδι χάθηκαν.

Απευθύνθηκαν στους εφeseίοντες αγανακτισμένοι, οι οποίοι, παρόλες τις φιλότιμες προσπάθειες τους, δεν κατάφεραν να προσφέρουν λογική εναλλακτική διεύθυνση στους εφεσίβλητους για να μπορέσουν τελικά να συμμετάσχουν στη συγκεκριμένη εκδρομή. Γι' αυτό οι εφeseίοντες επέστρεψαν τα εισπραχθέντα χρήματα στους εφεσίβλητους. Οι εφεσίβλητοι, οι οποίοι ένοιωθαν έντονα απογοητευμένοι και ταλαιπωρημένοι, θεώρησαν ότι η επιστροφή του καταβληθέντος ποσού δεν μπορούσε να τους αποζημιώσει σε οποιοδήποτε ικανοποιητικό βαθμό. Σαν αποτέλεσμα κίνησαν αγωγή εναντίον των εφeseίωντων αξιώνοντας αποζημιώσεις για παράβαση συμφωνίας.

Τα γεγονότα όπως έχουν σκιαγραφηθεί πιο πάνω, ήταν κατά την αιροαματική διαδικασία σε μεγάλο βαθμό παραδεχτά. Κανένα από τα ευρήματα του Πρωτόδικου Δικαστηρίου δεν αμφισβητήθηκε με την έφεση. Εντούτοις αμφισβητήθηκαν έντονα τα νομικά συμπεράσματα στα οποία προέβηκε το Πρωτόδικο Δικαστήριο με βάση τα

ευρήματα του.

- 5 Οι εφεσεσιόντες ισχυρίστηκαν τόσο πρωτόδικα όσο και κατά την έφεση, ότι, αντίθετα με το τι αποφάσισε το Πρωτόδικο Δικαστήριο, δεν υπέχουν οιαδήποτε ευθύνη για τη μη συμμετοχή των εφεσιβλήτων στην εκδρομή που τους υποσχέθηκαν, επιρρίπτοντας ευθύνη για τις υπερκρατήσεις στην Ολυμπιακή Αεροπορία. Επικαλέστηκαν τον κατάλογο διακοπών και ειδικότερα την τελευταία σελίδα η οποία ανέφερε, μεταξύ άλλων, κάτω από τον τίτλο “Γενικοί Όροι Συμμετοχής” τα εξής:
- 10 “(1) Ευθύνες Γραφείου. Το γραφείο μας ενεργεί σαν μεσάζων μεταξύ των εκδρομέων και όλων εκείνων που χρησιμοποιεί τις υπηρεσίες τους για την πραγματοποίηση των προγραμμάτων του. Δηλαδή: εταιρείες μεταφορών, τουριστικά γραφεία, ξενοδοχεία κλπ.
- 15 Παρά το γεγονός ότι το γραφείο μας καταβάλλει κάθε δυνατή προσπάθεια για την συνεπή τήρηση του προγράμματος κάθε εκδρομής, δεν φέρει ευθύνη στις περιπτώσεις που παρουσιάζονται καθυστερήσεις δρομολογίων, απώλειες ή κλοπές αποσκευών, διαβατηρίων και προσωπικών αντικειμένων, ατυχήματα και τραυματισμοί και κάθε άλλη απρόβλεπτη δυσχέρεια οφειλόμενη σε έκτακτες καταστάσεις που συνηθιστούν ανώτερη βία.
- 20
- 25 (2) Εκτέλεση Προγράμματος. Το γραφείο μας όπως ήδη αναφέραμε καταβάλλει κάθε δυνατή προσπάθεια για την συνεπή τήρηση του προγράμματος. Όμως διατηρεί το δικαίωμα αλλαγής των προγραμμάτων του σε περιπτώσεις που απρόβλεπτες δυσχέρειες την καθιστούν επιβεβλημένη την αλλαγή.
- 30 Σε περίπτωση που η αλλαγή αυτή είναι σημαντική και ανακοινωθεί πριν από την έναρξη του προγράμματος, ο εκδρομέας μπορεί να ακυρώσει την συμμετοχή του και να του επιστραφούν όλα τα καταβληθέντα χρήματα. Αν η αλλαγή γίνει κατά την διάρκεια της εκδρομής, κάτι που συμβαίνει πολύ σπάνια, τότε ο συμμετέχων θα πρέπει να αναλάβει την οικονομική επιβάρυνση που ίσως προκύψει.
- 35 (3) Αποδοχή Όρων Συμμετοχής. Συμμετοχή σε οποιοδήποτε ταξίδι του προγράμματος, σημαίνει και την ταυτόχρονη και χωρίς επιφύλαξη αποδοχή των προαναφερομένων όρων συμμετοχής.”

Η θέση του ευπαιδευτού δικηγόρου των εφεσειόντων, η οποία απορρίφθηκε πρωτόδικα, είναι ότι ενόψει των προαναφερόμενων όρων συμμετοχής οι εφεσειόντες δεν θα έπρεπε να θεωρηθούν προσωπικά υπεύθυνοι για την μη συμμετοχή των εναγόντων στην εκδρομή, εφόσον αυτοί, όπως αναφέρεται στους όρους συμμετοχής, ενεργούσαν σαν “μεσάζοντες” (agents) μεταξύ των εκδρομέων και όλων αυτών που χρησιμοποιούσαν τις υπηρεσίες τους για την πραγματοποίηση της εκδρομής. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, όπως ανέφερε ο συνήγορος των εφεσειόντων, οι εφεσειόντες ενήργησαν σαν μεσάζοντες για την Ολυμπιακή Αεροπορία. Περαιτέρω και προς υποστήριξη αυτής της θέσης, ανέφερε ότι η όλη εκδρομή ήταν οργανωμένη από την Αθήνα και όχι από την Κύπρο και έτσι η μετάβαση από Κύπρο μέχρι την Αθήνα, που ήταν το σημείο συγκέντρωσης των εκδρομέων, ήταν ξεκάθαρα ευθύνη του καθενός ξεχωριστά που επιθυμούσε να συμμετάσχει.

Κατ’ αρχήν θα θέλαμε να ξεκαθαρίσουμε ότι η υπόθεση αυτή δεν αφορά μεμονωμένο αεροπορικό ταξίδι κάποιου ιδιώτη, ο οποίος χρησιμοποιεί τις υπηρεσίες ενός ταξιδιωτικού γραφείου για να εξασφαλίσει θέση με συγκεκριμένη αεροπορική εταιρεία. Σε τέτοιες περιπτώσεις είναι ξεκάθαρο ότι το ταξιδιωτικό γραφείο ενεργεί σαν μεσάζων του ιδιώτη και της αεροπορικής εταιρείας και δεν υπέχει καμιά προσωπική ευθύνη.

Στη συγκεκριμένη όμως περίπτωση τα πράγματα είναι πολύ πιο πολύπλοκα. Οι εφεσειόντες πρόσφεραν στους εφεσιβλήτους ένα πακέτο εκδρομών (package tour). Μπορεί για την πραγματοποίηση της εκδρομής οι εφεσιβλήτοι να συνεργάστηκαν με ταξιδιωτικά γραφεία της Ελλάδας, όπως είναι και το εύρημα του Πρωτόδικου Δικαστηρίου, όμως η εκδρομή όσον αφορούσε τους κύπριους συμμετέχοντες, όπως αυτή παρουσιάστηκε από τους εφεσειόντες, ξεκινούσε από την Κύπρο. Αυτό υποστηρίζεται τόσο από τα ευρήματα του Δικαστηρίου σε σχέση με την ευθύνη, που την επέριψε στους εφεσειόντες, αλλά και από τον κατάλογο διακοπών και το αναλυτικό πρόγραμμα της εκδρομής όπου αναφέρονται τα εξής:

“1η ΜΕΡΑ. ΛΑΡΝΑΚΑ - ΑΘΗΝΑ

Αναχώρηση από Λάρνακα και άφιξη στην Αθήνα.”

Κατά συνέπεια το ταξίδι από Κύπρο προς Αθήνα δεν μπορεί να διαχωριστεί από το όλο πακέτο εκδρομής, το οποίο πρόσφεραν οι εφεσειόντες. Εάν επιθυμούσαν να διαχωρίσουν την ευθύνη τους, θα έπρεπε αυτό να αναφέρεται ρητά τόσο στους κατάλογους εκδρομών, όσο και στο αναλυτικό πρόγραμμα της εκδρομής. Αντίθετα παρουσιάζουν την εκδρομή σαν σύνολο, περιλαμβάνοντας σαν πρώτη μέ-

ρα της εκδρομής την αναχώρηση από Λάρνακα προς Αθήνα.

5 Το επόμενο ερώτημα το οποίο τίθεται και αποτελεί το βασικό κορμό των λόγων εφέσεως, είναι κατά πόσο οι εφεσίβλητοι υπέχουν προσωπική ευθύνη ή όχι, ενόψει των όρων συμμετοχής που αναφέρονται στη σελίδα 23 του κατάλογου διακοπών, όπου χαρακτηρίζονται οι εφεσείοντες σαν “μεσάζοντες”.

10 Το πρωταρχικό ερώτημα, πριν προχωρήσει κανείς με την ερμηνεία αυτού του όρου, είναι κατά πόσον αυτός ο όρος καθώς και οι άλλοι όροι που αναφέρονται στον κατάλογο διακοπών, αποτελούν όρους της συμφωνίας μεταξύ των εφεσείοντων και των εφεσιβλήτων.

15 Ουσιαστικά η συμφωνία που αποτελεί και τη βάση της αγωγής είναι προφορική, τους όρους όμως αυτής της συμφωνίας μπορούμε να τους διαπιστώσουμε έχοντας υπόψη και τα γραπτά κείμενα. Η νομολογημένη αρχή του δικαίου μας είναι ότι για να θεωρηθεί κάποιος ότι αποδέχεται κάποιους όρους, θα πρέπει να τους πληροφορηθεί πριν τη σύναψη της συμφωνίας. Όροι οι οποίοι εισάγονται μετά τη σύναψη της συμφωνίας, δεν ισχύουν γιατί απλούστατα δεν έχουν συμφωνηθεί. Κανένας δεν μπορεί να συμφωνήσει σε κάτι που δεν γνωρίζει. Όπως αναφέρεται χαρακτηριστικά στο σύγγραμμα Chitty on Contracts, 25η Έκδοση, 1ος Τόμος, στη σελίδα 20 406, παράγραφος 739,

25 “The conditions must be brought to the notice of the party to be bound before or at the time when the contract is made. If they are not communicated to him until after the contract is concluded, they will be of no effect. *Olley v. Marlborough Court Ltd* [1949] 1 K.B. 532.”

30 Είναι φανερό ότι θα πρέπει να πληροφορηθεί ο συμβαλλόμενος για τους όρους της συμφωνίας για να μπορεί να θεωρηθεί ότι δεσμεύεται από αυτούς προτού συνάψει τη συμφωνία. Η πληροφόρηση ή η ειδοποίηση, σύμφωνα με τη νομολογία, θα πρέπει να είναι λογικά ικανοποιητική ώστε να δώσει τη δυνατότητα στο συμβαλλόμενο να γνωρίζει σε τι συμφωνεί.

35 Στο σύγγραμμα Chitty on Contracts, 25η Έκδοση, 1ος Τόμος, στη σελίδα 407, παράγραφος 742, αναφέρονται τα εξής:

“The question whether the party tendering the document has done all that was reasonably sufficient to give the other notice of the conditions, is a question of fact in each case in answering which

the tribunal must look at all circumstances and the situation of the parties... Cases in which the notice has been held to be insufficient have been those where the conditions were printed on the back of the document without any reference or any adequate reference on its face, such as, "For conditions, see back,"..."

5

Η σελίδα 11 του καταλόγου εκδρομών δεν αναφέρεται πουθενά στους όρους της συγκεκριμένης εκδρομής που διαφημίζεται. Η αναφορά στο τέλος της σελίδας "Ζητήστε αναλυτικό πρόγραμμα", δεν αλλάζει το σκηνικό καθόλου διότι ούτε αυτό παραπέμπει στους όρους συμμετοχής οι οποίοι μπορούν να ανευρεθούν στις τελευταίες σελίδες του καταλόγου εκδρομών στη σελίδα 23.

10

Είναι νομολογημένη αρχή ότι το συμβαλλόμενο μέρος δεσμεύεται από τους όρους της συμφωνίας εάν τους διάβασε πριν τη σύναψη της συμφωνίας, έστω και αν η ειδοποίηση που του δόθηκε για την ύπαρξή τους δεν ήταν ικανοποιητική.

15

Στο σύγγραμμα Chitty on Contracts (ανωτέρω), σελίδα 407, παράγραφος 741, αναφέρεται χαρακτηριστικά:

"(2) If he knew that the writing or printing contained or referred to conditions, he is bound."

(Βλέπε επίσης *Thornton v. Shoe Lane Parking Ltd* [1971] 2 Q.B. 163, *Burnett v. Westminster Bank* (1966) 1 Q.B. 742).

20

Το εύρημα του Δικαστηρίου, που δεν έχει αμφισβητηθεί με την έφεση ούτε με αντέφεση, στο σημείο αυτό είναι ξεκάθαρο. Αναφέρονται στη σελίδα 16 της απόφασης τα εξής:

"Με βάση τα πιο πάνω, τα ευρήματα του Δικαστηρίου μπορούν εύκολα να συνοψισθούν στα εξής: Μετά που διάβασε ολόκληρο το περιεχόμενο του τεκμηρίου 6 (κατάλογος εκδρομών) και του τεκμηρίου 2 (αναλυτικό πρόγραμμα εκδρομών), στη συνέχεια αποφάσισε να συμμετάσχει στην εκδρομή"

25

30

Κρίνουμε ότι το εύρημα τούτο είναι εντελώς αυθαίρετο διότι πουθενά στα πρακτικά δεν υπάρχει μαρτυρία που να υποστηρίζει ότι ο εφεσίβλητος υπ' αριθμό 1 διάβασε ολόκληρο τον κατάλογο εκδρομών. Ο εφεσίβλητος υπ' αριθμό 1 το αγνόησε κατηγορηματικά και κανένας μάρτυρας των εφεσιδόντων δεν υποστήριξε το αντίθετο. Θα ήταν πολύ διαφορετικό εάν το Δικαστήριο ανέφερε ότι ο εφεσίβλητος θεωρείται νομικά ότι γνώριζε το περιεχόμενο

35

του καταλόγου, διότι του είχε δοθεί ικανοποιητική πληροφόρηση και έπρεπε να το είχε προσέξει, και άλλο είναι να καταλήγει στο αυθαίρετο εύρημα ότι διάβασε ολόκληρο τον κατάλογο, που ουσιαστικά αλλάζει εντελώς τις νομικές συνέπειες.

- 5 Περαιτέρω σε κάποιο βαθμό το Πρωτόδικο Δικαστήριο αντικρούει τα ίδια τα ευρήματα του. Στη σελίδα 7 της απόφασης αναφέρεται:

10 “Στη παρούσα περίπτωση η μαρτυρία που τέθηκε ενώπιον του Δικαστηρίου πουθενά δεν φανερώνει πως σε οποιοδήποτε στάδιο των συνομιλιών του ενάγοντα με τους εναγομένους, είτε της κας Αλεξάνδρου με τους εναγομένους, αναφέρθηκε από τους εναγομένους ότι ενεργούσαν ως αντιπρόσωποι οποιοδήποτε άλλου προσώπου.”

Στη σελίδα 9 της απόφασης αναφέρεται:

15 “Είναι φανερό από τα γεγονότα της παρούσας υπόθεσης και από τις νομικές αυθεντίες που παρατέθηκαν πιο πάνω πως οι εναγόμενοι στην παρούσα υπόθεση συμβλήθηκαν προσωπικά με τον ενάγοντα έστω και αν χρησιμοποιούν τον όρο “μεσάζοντες” στο Τεκμήριο 1 το οποίο, πρέπει να λεχθεί, ήταν και ανυπόγραφο.

20 Τόσο τα δικαιώματα όσο και οι υποχρεώσεις, βάσει του Τεκμηρίου 1 ήταν προσωπικά δικές των εναγομένων. Αυτοί διαφήμισαν την εκδρομή, αυτοί την οργάνωσαν, αυτοί κράτησαν τις θέσεις με την Ολυμπιακή Αεροπορία, αυτοί πληρώθηκαν και έδωσαν απόδειξη δική τους και όχι εξ ονόματος οποιοδήποτε άλλου αντιπροσωπευμένου και ενόψει όλων των ανωτέρω οι εναγόμενοι πιστεύω πως είναι προσωπικά υπεύθυνοι για οποιαδήποτε παράβαση των συμβατικών τους υποχρεώσεων.”

30 Το εύρημα κατά πόσον ο εφεσίβλητος διάβασε τους όρους συμμετοχής ή όχι, δεν αποτέλεσε θέμα αντέφεσης. Εντούτοις είναι ένα εύρημα τόσο καθοριστικό για την εξέταση τόσο των λόγων έφεσης όσο και ολόκληρης της υπόθεσης, σε βαθμό που μας έχει προβληματίσει κατά πόσο το Ανώτατο Δικαστήριο στη δευτεροβάθμια του δικαιοδοσία έχει εξουσία να επέμβει με οποιοδήποτε τρόπο, παρόλο που επί του σημείου αυτού δεν εκκρεμεί οποιαδήποτε έφεση ή

35 αντέφεση. Η Διαταγή 35, θεσμός 8 των Θεσμών Πολιτικής Δικονομίας, αναφέρει:

“The Court of Appeal shall have power to draw inferences of fact and to give any judgment and make any order which ought to have been made, and to make such further or other order as the case

may require. The powers aforesaid may be exercised by the said Court notwithstanding that the notice of appeal may be that a part only of the decision may be reversed or varied, and such powers may also be exercised in favour of all or any of the respondents or parties, although such respondents or parties may not have appealed from or complained of the decision. ...” 5

Η εξουσία του Ανωτάτου Δικαστηρίου όπως καθορίζεται από τους θεσμούς είναι ξεκάθαρη, έστω και εάν δεν εκκρεμεί έφεση ή αντέφεση για οιονδήποτε συγκεκριμένο σημείο της απόφασης. Το Ανώτατο Δικαστήριο έχει εξουσία, με σκοπό την εξυπηρέτηση της δικαιοσύνης, να επέμβει ακόμη και προς όφελος του μέρους που δεν έχει κάμει έφεση. 10

Στην υπόθεση **Rutherford v. Rutherford** (1922) Ch., σελ. 144, ο Δικαστής Atkin είπε στη σελίδα 160 αναφερόμενος σε πανομοιότυπο Αγγλικό Θεσμό: 15

“Now, the only other question that arose or might have arisen was this. The appeal was an appeal by the intervener, and the notice of appeal asked that the decree should be set aside. The respondent, the husband, gave no notice of appeal, and the notice of appeal, so far as I can see, was not served upon him. The question therefore arises as to our powers, under those circumstances; but it appears to me that our powers are ample to make the proper order. 20

At the present moment, subject to anything that may have been decided, it seems to me that Order LXVIII., r. I, which says that “Subject to the provisions of this Order nothing in these rules, save as expressly provided, shall affect the procedure or practice in any of the following causes or matters (d) Proceedings for Divorce or other Matrimonial Causes,” has no reference to proceedings in the Court of Appeal. By Order LVIII., r. 4, the powers of the Court of Appeal are powers “to draw inferences of fact and to give any judgment and make any order which ought to have been made, and to make such further or other order as the case may require. The powers aforesaid may be exercised by the said Court, notwithstanding that the notice of appeal may be that part only of the decision may be reversed or varied, and such powers may also be exercised in favour of all or any of the respondents or parties, although such respondents or parties may not have appealed from or complained of the decision. The Court of Appeal shall have power to make such order as to the whole or any part of the costs of the appeal as may be just.” 35 40

5 Under those circumstances, it appears to me that the right order for this Court to make is the order that the Court below ought to have made if it had taken the same view of the facts as this Court took at the hearing of the appeal, and the result, as it appears to me, is that as we have already dismissed the intervener with costs here and below, the proper order to make is that the petition be dismissed.”

(Βλέπε επίσης *Attorney-General v. Simpson* [1901] 2 Ch., σελίδα 671.)

10 Η εξουσία αυτή περιορίζεται όμως σε περιπτώσεις όπου το συμφέρον της δικαιοσύνης το απαιτεί και είναι απαραίτητη η επέμβαση του Ανωτάτου Δικαστηρίου για την εξέταση της έφεσης. Αυτή η αρχή διαφέρει από τις περιπτώσεις όπου λόγοι έφεσης εκφράζονται με γενικότητα και ασάφεια στο βαθμό που ουσιαστικά θεωρείται ότι σύμφωνα με τους θεσμούς δεν εκκρεμεί ενώπιον του Ανωτάτου Δικαστηρίου καμιά έγκυρη έφεση. [Βλέπε *I.B.S. Ltd v. Αγχής Αιμένων Κύπρου* (1993) 1 Α.Α.Δ. 331]. Στην προκειμένη περίπτωση ενώπιον μας υπάρχει έγκυρη έφεση αλλά για την κρίση της είναι απαραίτητο το Δικαστήριο, κατά την εξέταση των γεγονότων που συνδέονται άμεσα με την έφεση, να επέμβει εφόσον διαπιστώνει ότι το Πρωτόδικο Δικαστήριο κατέληξε σε συμπεράσματα που είναι αυθαίρετα, έστω και αν τα συμπεράσματα αυτά δεν προσβάλλονται με έφεση.

25 Πιστεύουμε πως ότι το συμπέρασμα ότι ο εφεσίβλητος 1 διάβασε τους όρους συμμετοχής, οι οποίοι αναφέροντο στον κατάλογο εκδρομών, είναι αυθαίρετο και δεν δικαιολογείται από τη μαρτυρία αλλά και από τα άλλα ευρήματα του Πρωτόδικου Δικαστηρίου που το αντικρούουν.

30 Το ερώτημα που παραμένει σαν συνέχεια είναι κατά πόσο είχε δοθεί στη συγκεκριμένη περίπτωση ικανοποιητική ειδοποίηση και πληροφόρηση στους εφεσίβλητους, έστω και αν αυτοί δεν το διάβασαν.

35 Το συμπέρασμα στο οποίο καταλήγουμε είναι ότι δεν είχε δοθεί στους εφεσίβλητους ικανοποιητική ειδοποίηση για τους όρους συμμετοχής. Οι όροι αναφέρονταν στην τελευταία σελίδα του καταλόγου εκδρομής και καμιά αναφορά δεν έγινε σ' αυτούς ούτε στη σελίδα 11 που αναφερόταν στη συγκεκριμένη εκδρομή για την οποία δήλωσαν συμμετοχή οι εφεσίβλητοι, ούτε στις πρώτες σελίδες του καταλόγου. (Βλέπε *White v. Blackmore* [1972] 2 Q.B. 651, 664.)

40 Περαιτέρω, δεν φαίνεται από τη μαρτυρία να έχει επιστηθεί η προ-

σοχή των εφεσίβλητων από τους ενάγοντες στους όρους συμμετοχής (βλέπε *Birch v. Thomas* [1972] 1 W.L.R. 294), όπως θα ήταν απαραίτητο ενόψει κυρίως της ευρείας εφαρμογής των όρων σε συσχετισμό με την προσπάθεια των εφεσειόντων να αποποιηθούν με την εισαγωγή τέτοιων όρων στη συμφωνία σχεδόν εξ ολοκλήρου ευθύνης για οτιδήποτε δεν θα πήγαινε καλά στην εκδρομή. (Βλέπε *Hollingworth v. Southern Ferries Ltd* [1977] 2 Lloyd's Rep. 70.) 5

Κατά συνέπεια ευρίσκουμε ότι οι Γενικοί Όροι Συμμετοχής, όπως αυτοί αναφέρονται στον κατάλογο εκδρομών, δεν αποτελούν τους όρους συμφωνίας μεταξύ των εφεσειόντων και των εφεσίβλητων, καθότι αυτοί δεν είχαν τεθεί υπόψη των εφεσίβλητων σε βαθμό, ώστε αυτοί να τους διαβάσουν ή να τους προσέξουν ή ακόμα να πληροφορηθούν την ύπαρξη τους πριν τη σύναψη της συμφωνίας. 10

Η ευθύνη των εφεσειόντων κατά συνέπεια είναι πρωτογενής. Έχουν παραβεί τις συμβατικές τους υποχρεώσεις για να προσφέρουν το πακέτο εκδρομής που είχαν υποσχεθεί στους εφεσίβλητους. Δεν εγείρεται θέμα στο ποιός τρίτος φταίει γι' αυτό ή εκείνος και σίγουρα ούτε τίθεται θέμα "αμέλειας", όπως λανθασμένα το Πρωτόδικο Δικαστήριο ανέφερε. Η βάση της αγωγής είναι παράβαση συμφωνίας και το Δικαστήριο δεν εξετάζει τους λόγους που ένα μέρος έχει παραβεί τις υποχρεώσεις του. Περιορίζεται μόνο στη διαπίστωση της παράβασης, εκτός βέβαια εάν αυτή έχει προκληθεί από οιονδήποτε εξωγενή παράγοντα που ματαιώνει τη σύμβαση, όπου σε τέτοια περίπτωση κανένα από τα συμβαλλόμενα μέρη δεν θα είχε ευθύνη. Ίσως εκ του περισσού θα έπρεπε να αναφέρουμε ότι οι εφεσίβλητοι και αν θεωρούντο σαν "μεσάζοντες", όπως ήθελαν να θεωρούνται με τους όρους συμμετοχής, δεν θα απαλλάσσοντο εντελώς ευθύνης. 20 25

Πότε αποκάλυψαν οι εφεσίβλητοι τον αντιπροσωπευόμενο τους (disclosed their principal); Πριν ή μετά τη σύναψη της συμφωνίας; Υπήρχε αναφορά στους όρους ότι ενεργούσαν σαν μεσάζοντες, αλλά δεν αναφέρονταν ονομαστικά για ποιούς ενεργούσαν. Η αναφορά στην Ολυμπιακή Αεροπορία έγινε σε μεταγενέστερο στάδιο και πολύ πιθανόν μετά τη σύναψη της συμφωνίας. 30

Στο σύγγραμμα *Chitty on Contracts*, 25η Έκδοση, 2ος Τόμος, σελ. 54, παρ. 2279, αναφέρονται τα εξής: 35

"In written contracts it seems that non disclosure of the principal's name makes it more probable that the contract will be construed so as to impose personal liability on the agent.... But it is a question of fact in each particular case....." 40

Περαιτέρω θα πρέπει να αναφερθεί ότι ο “μεσάζοντας” (agent) μπορεί παράλληλα με τον “αντιπροσωπευόμενο” (principal) να έχει προσωπική ευθύνη στο βαθμό που ο ίδιος αναλαμβάνει κάτω από τις συνθήκες και τα γεγονότα της υπόθεσης.

5 Στο σύγγραμμα Chitty on Contracts, 25η Έκδοση, 2ος Τόμος, σελ. 51, παρ. 2274, αναφέρονται τα εξής:

10 “The fact that a person is an agent and is known to be so does not, however, of itself necessarily prevent him incurring personal liability Whether this is so to be determined by the construction of the contract, if written, and by its nature and the surrounding circumstances..... he may undertake joint liability on the main contract together with his principal.”

(Βλέπε *Teheran Europe Co. Ltd. v. S.T. Belton (Tractors) Ltd* [1968] 2 Q.B. 53.

15 Κατά συνέπεια είναι θέμα ερμηνείας του όρου που χαρακτηρίζει τους εφεσείοντες σαν “μεσάζοντες” κατά πόσο αυτοί υπέχουν ή όχι οιαδήποτε προσωπική ευθύνη. Ομολογούμε ότι πολύ δύσκολα θα αποφασίζαμε αρνητικά στην κρινόμενη υπόθεση. Πιστεύουμε

20 ότι τέτοιος όρος δεν μπορεί παρά να ερμηνευθεί μέσα στο συνολικό πλαίσιο και το σκοπό της συμφωνίας και τείνουμε να πιστεύουμε ότι αυτός δεν αποκλείει την παράλληλη ευθύνη σε κάποιο βαθμό των εφεισβλήτων σαν μεσάζοντες με τους αντιπροσωπευόμενους τους σε κάθε περίπτωση. Οιαδήποτε άλλη ερμηνεία θα οδηγούσε σε παράλογα επακόλουθα. Για παράδειγμα, εάν η εταιρεία μεταφορών στην οποία ανήκαν τα πούλμαν από αμέλεια της έφε-

25 νε ένα πολύ μικρό πούλμαν που δεν χωρούσε όλους τους εκδρομείς και έτσι πολλοί από αυτούς έμεναν στα μέσα του δρόμου, ποιός θα ευθυνόταν; Εάν δώσουμε την ερμηνεία που οι εφεισβλητοί εισηγούνται θα πρέπει να ευθυνόταν αποκλειστικά η εταιρεία μεταφορών στην οποία ανήκαν τα πούλμαν. Και έτσι με την ίδια λογική ο

30 κάθε παραπονούμενος θα πρέπει να προσφεύγει στο εξωτερικό για να βρει το δίκαιο του. Τέτοια ερμηνεία σίγουρα δεν μπορεί να δοθεί. Θάταν παράλογη. Ο μεσάζων σε κάποιο βαθμό υπέχει προσωπική ευθύνη και αναλαμβάνει προσωπική υποχρέωση. Η περίπτωση θα ήταν διαφορετική εάν για παράδειγμα το αεροπλάνο έπεφτε. Σίγουρα οι “μεσάζοντες” δεν θα μπορούσαν να υπέχουν προσωπική ευθύνη στην περίπτωση αυτή. Δεν θα καλύπτετο από το βαθμό της παράλληλης ευθύνης που ανάλαβαν σαν μεσάζοντες. Κατά συνέπεια κάθε περίπτωση θα πρέπει να κριθεί ξεχωριστά.

35

Η συγκεκριμένη εκδρομή αφορά πακέτο εκδρομής και η εκδρομή, όπως αυτή παρουσιάστηκε στους εφεσίβλητους, ξεκινούσε από την Κύπρο. Οι εφεσίβλητοι ανέλαβαν και είχαν υποχρέωση, ανεξάρτητα από λάθος ή αμέλεια από οιοδήποτε τρίτο, να εκπληρώσουν τις υποχρεώσεις τους και να προσφέρουν την εκδρομή που ανέλαβαν να προσφέρουν. Η παράλειψη τους να προσφέρουν αυτό που ανέλαβαν, συνιστά παράβαση συμφωνίας. 5

Υπό το φως των ανωτέρω η έφεση απορρίπτεται. Επειδή η πρωτόδικη απόφαση περιέχει λάθη, τα οποία η απόφαση αυτή έχει ανατρέψει, χωρίς όμως να ανατραπεί το αποτέλεσμα της πρωτόδικης απόφασης και ενόψει του γεγονότος και της παράλειψης των εφεσιβλήτων να καταχωρήσουν αντέφεση, ενώ αυτή επιβάλλετο, υπό τις περιστάσεις αποφασίσαμε όπως καταδικάσουμε τους εφεσείοντες στην πληρωμή μόνο του μισού ποσού των εξόδων της έφεσης. 10 15

Η έφεση απορρίπτεται.

Οι εφεσείοντες να πληρώσουν το ήμισυ των εξόδων.

Η έφεση απορρίπτεται. Οι εφεσείοντες να πληρώσουν το 1/2 των εξόδων των εφεσιβλήτων. 20